

Skråplanet mellom feil og fusk

Inge Axelsson

Fuskboken: att upptäcka och undvika fusk inom forskning och media

Stockholm: Lava Förlag, 2025

384 s.

ISBN 978-91-8101-485-3

Michael 2026; 23: 316–317

doi: 10.5617/michael.13598

Hvordan skal fusk defineres? Problemene med å avgrense fusk fra forståelige feil og klanderverdige tolkninger tas opp allerede på bokens første sider. Det er et skråplan, en kontinuerlig glidning fra utilsiktede feilslutninger til grovt bedrageri. Plagiering, forfalskning og fabrikkering er i prinsippet greiest å håndtere fordi fusket ofte er objektivt dokumenterbart når det avsløres.

Forfatteren synes godt kvalifisert til å håndtere temaet. Inge Axelsson er professor emeritus i medisinsk vitenskap ved Mittuniversitetet i Sverige. Han har over 30 års erfaring som barnelege, har arbeidet som assisterende redaktør i flere tidsskrifter og publisert en rekke artikler i høyt meritterte tidsskrifter.

Axelsson har en bramfri stil. Han skriver med store bokstaver, langer ut mot høy og lav og er åpenbart ikke redd for å skaffe seg fiender. Innholdsfortegnelsen er nærmest en katalog over eksempler på fusk og fanteri innen biomedisin, med overskrifter som «Carleton Gajdusek: Nobelpristagere och pedofil» og «Vetenskapshistoriens största svindlare: Sigmund Freud». Axelsson mener at det er nødvendig å slå hardt til for å skape oppmerksomhet om fusk. Provokasjoner er et bevisst virkemiddel. At åpenbart fusk ofte dysses ned,

er et større problem enn at forfatteren enkelte steder uttrykker seg skarpt. Flere steder dokumenterer han uforståelig unnfallenhet hos ledere ved forskningsinstitusjoner med fuskere blant de ansatte.

Det faller naturlig å granske saker jeg har hatt nærkontakt med. Som dekanus opplevde jeg avsløringen av Jon Sudbøs dramatiske fabrikkering av data. Senere erfarte jeg, som leder av en komité for forskningsetikk, hvordan professor Kai-Håkon Carlsen omgikk regelverket og lot norsk langrennselite uten astma bruke astmamedisiner før konkurranser – i forskning uten godkjenning fra etisk komité. Resultatene måtte senere trekkes tilbake. Med rette påpeker Axelsson urimeligheten i at de medisinerne skiløperne fikk holde på ustraffet i mange år, mens Therese Johaug ble dømt for å ha fått i seg homeopatiske mengder steroider fra en lepestift. Axelssons fremstilling av disse sakene er nøyaktig og eksemplarisk.

Dessverre mister forfatteren styringen i de siste 70 sidene. Axelsson mener klimakrise og kjernevåpen er de største truslene mot vår eksistens, og jeg har ikke problemer med å følge ham i det. Men hvorfor får dette så dominerende plass i en bok om fusk? Felles for klimakrise og kjernevåpen er, ifølge Axelsson, at farene systematisk undervurderes. Dermed beveger han seg inn på områder hvor han neppe har større kompetanse enn de fleste av oss. Det er særlig vektingen jeg reagerer på. Hvor skal grensene gå hvis vi skal beskyldes for fusk fordi vi ikke fremmer alle argumenter pro et contra i publikasjoner og debatter? Hjertesakene tar overhånd med beskrivelser av kjernevåpens utryddende kraft og hvordan Moder jord bukker under når vippepunktet er passert. Her savner man råd fra en erfaren redaktør.

Axelsson har samlet og systematisert et stort materiale om menneskelig dårskap og tragedie, noe han fortjener stor anerkjennelse for. Hadde han satt egne kjepphester på stallen, ville resultatet blitt enda bedre.

Hva driver begavede mennesker til å fabrikkere data som passer til egne teorier? Er fusk noe alle kan begå hvis fristelsen eller presset om resultater blir sterkt nok? Er vi alle på et skråplan hvor overjeget styrer de fleste av oss trygt i havn?

Stein A. Evensen
sa.evensen@outlook.com

Stein A. Evensen er professor emeritus og tidligere dekan ved Det medisinske fakultet, Universitetet i Oslo.